

ZATWIERDZAM

RAPORT

Z REALIZACJI

**PROGRAMU PILOTAŻOWEGO
WDROŻENIA ALGORYTMÓW I KWESTIONARIUSZY
SZACOWANIA RYZYKA ZAGROŻENIA ŻYCIA I ZDROWIA
W ZWIĄZKU Z PRZEMOCĄ W RODZINIE
W WOJ. LUBUSKIM**

**Gorzów Wlkp.,
11 października 2013r.**

SPIS TREŚCI:

1. Wstęp	s. 3
2. Wdrożenie Programu:	
a. Działania Wojewody Lubuskiego	s. 10
b. Działania Komendanta Wojewódzkiego Policji w Gorzowie Wlkp.	s. 14
3. Realizacja Programu przez służby Policji w okresie od 1 do 30 września 2013 r. s.	16
4. Realizacja Programu przez służby Pomocy Społecznej w okresie od 1 do 30 września 2013 r.	s. 18
5. Ocena algorytmów i kwestionariuszy	s. 22
6. Wnioski:	
a. z realizacji Programu przez służby Policji	s. 25
b. z realizacji Programu przez służby Pomocy Społecznej	s. 25
7. Rekomendacje	s. 27
8. Załączniki	s. 29

1. Wstęp

Przemoc w rodzinie to jedna z najtrudniejszych do rozwiązania, a zarazem jedna z najdotkliwszych w skutkach dla jednostek, rodzin i społeczeństwa kwestii społecznych. Według badań sondażowych¹, w społeczeństwie dominuje pogląd, że przemoc w rodzinie dotyczy od 20% do 39% rodzin. Dominującymi formami przemocy od lat są przemoc psychiczna i fizyczna: wiedzę o istnieniu w ich najbliższym otoczeniu rodzin, w których stosowana jest przemoc psychiczna deklaruje 43% badanych, natomiast 38% badanych zna w swoim najbliższym otoczeniu co najmniej jedną rodzinę, w której występuje przemoc fizyczna. Co czwarty badany doświadczył kiedykolwiek przemocy fizycznej ze strony członka swojej rodziny. Dominuje opinia, że na przestrzeni ostatnich 5 lat obserwuje się częstsze występowanie zjawiska przemocy fizycznej w rodzinach. Przyczyny stosowania przemocy w rodzinie wiążą się najczęściej z nadużywaniem alkoholu i stosowaniem innych środków odurzających, problemami związanymi z sytuacją materialno-zawodową, problemami w relacjach z najbliższymi oraz bycie ofiarą przemocy w rodzinie (obecnie lub w przeszłości). Zarówno przemoc psychiczna, jak i przemoc fizyczna, kierowane są najczęściej wobec współmałżonków osób, które stosowały przemoc w rodzinie.

Niestety, w polskim społeczeństwie nadal istnieje duża tolerancja na stosowanie przemocy wobec dzieci: 29% badanych uważa, że są sytuacje, w których konieczne jest zastosowanie wobec dziecka kary fizycznej. Znamienne, że chociaż ponad 90% badanych zgadza się co do tego, że będąc świadkiem przemocy w czyjejś rodzinie należy jakoś zareagować, to jednocześnie dopuszczają oni w pewnych sytuacjach brak reakcji usprawiedliwiony np. brakiem wiedzy, kto ma rację czy obawą przed potencjalnymi kłopotami, nieprzyjemnościami.

Jeśli chodzi o próbę oszacowania skali zjawiska w województwie lubuskim, można wskazać, posiłkując się danymi z obszaru pomocy społecznej pochodzącymi ze sprawozdań z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2011 i 2012 r., że z pomocy różnych instytucji skorzystało odpowiednio ok. 5.300 i ok. 4.260 osób. Interwencją kryzysową objęto prawie 3.680 osób (zarówno w roku 2011, jak i 2012). Do całodobowych placówek dla ofiar przemocy w rodzinie w 2011 r. trafiło ponad 390 osób a w 2012 – prawie 350 osób. W 2012 r. Gminne zespoły interdyscyplinarne realizowały procedurę „Niebieskie

¹ Diagnoza dotycząca osób stosujących przemoc w rodzinie: przemoc w rodzinie z perspektywy dorosłej populacji Polski, Raport z badania zrealizowanego w listopadzie 2011 roku dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej przez Instytut Badania Rynku i Opinii Millward Brown SMG/KRC, Warszawa 2011, s. 9-12.

Karty” na podstawie skierowanych do niego 2.531 formularzy „Niebieskiej Karty – A”. Z kolei ze statystyk lubuskiej Policji wynika, że w 2012 roku policjanci interweniujący wobec przemocy w rodzinie wypełnili 2 294 formularzy „Niebieska Karta – A”, z czego większość 87% była sporządzona po raz pierwszy w danej rodzinie, zaś pozostałe – dotyczyło kolejnych przypadków przemocy w rodzinie w trakcie trwającej procedury.

Do jednych z podstawowych zadań Policji jako formacji służącej społeczeństwu i przeznaczonej do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego należy: ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców.² Stąd funkcjonariusze Policji mają także obowiązek reagowania na zgłoszenia tzw. awantur domowych a w przypadkach stwierdzenia lub podejrzenia wystąpienia przemocy w rodzinie są zobowiązani do uruchamiania procedury „Niebieskiej Karty”.

Niejednokrotnie problemy z dokonaniem oceny, czy zastana sytuacja problemowa jest przemocą w rodzinie i czy wiąże się ona z realnym zagrożeniem życia lub zdrowia osób na nią narażonych, skutkowałą zaniechaniem lub znacznym opóźnieniem wszczęcia działań na rzecz ochrony ofiar przemocy w rodzinie. W skrajnych przypadkach kończyło się eskalacją przemocy, a nawet tragedią związaną ze śmiercią ofiary przemocy.

Mając to na względzie, Minister Spraw Wewnętrznych w maju 2013 r. wystąpił z inicjatywą przygotowania narzędzia ułatwiającego funkcjonariuszom Policji dokonanie trafnej oceny sytuacji podczas interwencji w rodzinie i podjęcie decyzji o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty”. W toku dyskusji i prac nad tym narzędziem uznano za bardziej zasadne skoncentrowanie się na stworzeniu narzędzi do szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie. Ich zastosowanie miało policjantom pomóc interpretować symptomy świadczące o tym, że mają do czynienia z zagrożeniem wymagającym **natychmiastowego odseparowania sprawcy przemocy od rodziny**, w szczególności w sytuacji, w której zachowanie sprawcy nie wyczerpuje znamion czynu zabronionego, a tym samym w zapewnieniu ofiarom przemocy bezpieczeństwa oraz umożliwieniu uzyskania przez nie natychmiastowej pomocy.

Co ważne, narzędzia te miały minimalizować dowolność w podejmowaniu lub zaniechaniu takich działań przez funkcjonariuszy.

² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tj. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687 z późn. zm.

Wiceminister Marcin Jabłoński przedstawił swoje propozycje i zamierzenia w tym obszarze w dniu 27 maja 2013 r. podczas zorganizowanego w siedzibie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych spotkania³, w którym wzięli udział: Pani Elżbieta Rusiniak – Naczelnik Wydziału Profilaktyki w Departamencie Nadzoru MSW oraz zaproszeni goście z województwa lubuskiego: Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Zastępca Dyrektora Wydziału Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. oraz przewodnicząca jednego z gminnych zespołów interdyscyplinarnych, będąca jednocześnie kierownikiem ośrodka pomocy społecznej. Zgodnie z oczekiwaniami Wiceministra, Wojewoda Lubuski zadeklarował wsparcie instytucjonalne oraz aktywne włączenie się w planowany program pilotażowy na terenie województwa lubuskiego, zwłaszcza że wstępnie założono włączenie w planowane działania jednostek organizacyjnych pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego nadzorowanych przez wojewodę.

W efekcie wspólnych wysiłków Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji i organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką przeciwdziałania przemocy w rodzinie: Fundacji Dzieci Niczyje oraz Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie Instytutu Psychologii Zdrowia „Niebieska Linia” powstały **Algorytmy i Kwestionariusze Szacowania Ryzyka Zagrożenia Życia i Zdrowia w Związku z Przemocą w Rodzinie**. W opracowywaniu algorytmów (odrębnych w odniesieniu do przemocy wobec osób dorosłych i dzieci) korzystano z doświadczeń brytyjskich – podobny model opierający się na wspólnej liście identyfikacji oraz oceny ryzyka dotyczącego przemocy domowej jest stosowany przez tamtejsze służby policyjne już od 2009 r.

Przedstawiciele Wydziału Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz Komendy Wojewódzkiej Policji, we współpracy z kierownikiem jednego z lubuskich ośrodków pomocy społecznej, na początku czerwca 2013 r. przystąpili do opracowania Programu Pilotażowego Wdrożenia Algorytmów i Kwestionariuszy Szacowania Ryzyka Zagrożenia Życia i Zdrowia w Związku z Przemocą w Rodzinie w Woj. Lubuskim.

12 czerwca 2013 r. w Komendzie Głównej Policji zostało zorganizowane kolejne spotkanie⁴ z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, KGP, Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp., Wydziału Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu

³ Notatka służbowa ze spotkania znajduje się w załączniku do Raportu.

⁴ Notatka służbowa ze spotkania znajduje się w załączniku do Raportu.

Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp., przedstawiciela lubuskiej pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

W toku spotkania ustalono m.in., że przygotowywany algorytm będzie stanowił narzędzie wyłącznie dla policjantów i będzie służył diagnozie zagrożenia życia i zdrowia w sytuacji interwencji związanej z przemocą w rodzinie, stąd planowanymi szkoleniami również zamierzano objąć funkcjonariuszy Policji, a nie jak początkowo planowano, także pracowników pomocy społecznej. Ponadto dyskutowano nad zasadnością i możliwościami prawnymi zaangażowania pracowników socjalnych w realizację pilotażu, stwierdzono konieczność doprecyzowania okoliczności, w których policjanci będą wzywać pracowników socjalnych, jak również dostrzeżono zasadność zorganizowania wspólnych spotkań informacyjnych dla przedstawicieli obu służb.

W dniach 11 – 12 czerwca 2013 r. w siedzibie Komendy Głównej Policji zostało przeprowadzone przez Fundację Dzieci Niczyje badanie fokusowe – 2 zogniskowane wywiady grupowe policjantów.⁵ Celem badania była ocena algorytmu i kwestionariusza ryzyka przemocy w rodzinie, skonstruowanie narzędzia, które pomogłoby policjantom uporządkować wiedzę dotyczącą przeciwdziałaniu przemocy, poznanie ich doświadczeń interwencyjnych oraz opinii na temat Niebieskiej Karty. W badaniach wzięło łącznie udział 17 policjantów (5 kobiet i 12 mężczyzn) pracujących w służbach patrolowych i dzielnicowych w Warszawie, miejscowościach podwarszawskich oraz Gorzowie Wielkopolskim. Ich staż pracy wynosił od 4 miesięcy do 30 lat. W zdecydowanej większości brali oni udział w interwencjach w związku z przemocą w rodzinie. Każdy wywiad trwał ok. 65 minut. Na ich podstawie wysnuto wnioski dotyczące mocnych i słabych stron algorytmu, w ocenie badanych policjantów. Mocne strony wyrażono w sposób następujący: „do algorytmu można będzie zerknąć w razie wątpliwości – musi być prosty i przystosowany do noszenia w notatniku”, „algorytm może być pomocą, ale nie powinien być sztywny i obowiązkowy”, „dobrze, że algorytm zawiera wyznaczniki przemocy w rodzinie”, „użyteczne są cytaty z przepisami stanowiącymi podstawę zatrzymania”. Natomiast jako słabe wskazano: że „niektóre sytuacje mogą wymykać się algorytmowi”, „trudno ujednoczyć procedurę przy interwencjach związanych z przemocą w rodzinie, każda interwencja jest inna”, oraz że „podczas interwencji nie ma czasu na używanie algorytmu”.

W podsumowaniu badania fokusowego wystosowano następujące rekomendacje:

- Algorytmy mogą być wsparciem, ale muszą być dobrze opracowane i zrozumiałe.

⁵ Założenia i wyniki badania fokusowego znajdują się w załączniku do Raportu.

- Jasna powinna być relacja między algorytmami a Niebieską Kartą (niektóre pytania się powtarzają).
- Niezbędne jest szkolenie z korzystania z algorytmów.
- Algorytm nie zastąpi doświadczenia – mniej doświadczeni powinni się uczyć od tych z większym doświadczeniem.
- Forma algorytmów: powinny się one mieścić do policyjnego notatnika – najlepiej w formie wkładki.

Badania fokusowe zostały uwzględnione podczas dopracowywania ostatecznego kształtu algorytmów i kwestionariuszy, które miały zostać zastosowane w Programie Pilotażowym.

Celem głównym Programu Pilotażowego była **poprawa bezpieczeństwa dorosłych i dzieci – ofiar przemocy w rodzinie**, zaś jego cele szczegółowe objęły: wzmocnienie kompetencji służb Policji, ujednoczenie postępowania służb Policji i pomocy społecznej w sytuacjach ryzyka występowania przemocy w rodzinie, podniesienie świadomości i wrażliwości społecznej oraz poprawę jakości realizowanych zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie przez służby Policji i pomocy społecznej.

Ważnym elementem tego programu było włączenie w jego realizację służb pomocy społecznej na poziomie gminy i powiatu, zatem w jego realizację zostali zaangażowani, obok Komendanta Głównego Policji, Komendanta Wojewódzkiego Policji w Gorzowie Wlkp., komend miejskich i powiatowych Policji oraz Wojewody Lubuskiego, także Wójtowie, Burmistrzowie i Prezydenci Miast, Kierownicy Ośrodków Pomocy Społecznej oraz Dyrektorzy Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie woj. lubuskiego.

Zasady Programu Pilotażowego zostały sformułowane w następujący sposób:

- Algorytmy i kwestionariusze szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie przewidziano do stosowania przez policjantów służb patrolowo- interwencyjnych.
- Narzędzie składa się z kwestionariuszy zawierających sformułowane w postaci pytań czynniki ryzyka, których występowanie zwiększa możliwość wystąpienia tego zagrożenia oraz algorytmów postępowania policjantów w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia osób dotkniętych przemocą w rodzinie. Algorytm zawiera sugestie co do sposobu postępowania policjantów w sytuacji przemocy w rodzinie stwierdzonej podczas przeprowadzania interwencji policyjnej – część A w sytuacji przemocy wobec osób dorosłych, część B w sytuacji przemocy wobec dzieci.

- Wypełniony kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie należało dołączyć do kopii formularza „Niebieska Karta A” i przechowywać w teczce zagadnieniowej przemoc w rodzinie, prowadzonej na podstawie § 5 ust. 1 wytycznych nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 grudnia 2011 r. w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” (dz. Urz. KGP Nr 10, poz. 77).
- Policjant podczas interwencji w związku z przemocą w rodzinie miał możliwość telefonicznego (za pośrednictwem dyżurnego) wezwania dyżurującego pracownika socjalnego, za zgodą ofiary, w sytuacji zatrzymania sprawcy, konieczności zapewnienia opieki małoletnim jak również konieczności zapewnienia specjalistycznego wsparcia, schronienia.
- Pracownicy socjalni właściwego ośrodka pomocy społecznej powinni pozostawać w całodobowej gotowości przystąpienia do czynności interwencyjnych związanych z przemocą w rodzinie na ewentualne telefoniczne wezwanie policjanta.
- Dyrektorzy właściwych powiatowych centrów pomocy rodzinie mieli całodobowo zapewniać dostęp do informacji o miejscu umieszczenia dziecka i możliwości skorzystania z porady specjalisty (psycholog, pedagog).
- Pilotaż miał umożliwić przetestowanie algorytmów i kwestionariuszy szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie oraz ocenę skuteczności proponowanego narzędzia, a w szczególności służyć wypracowaniu szczegółowych zasad postępowania przy stosowaniu algorytmu istotnych dla systemowego wdrożenia narzędzia w kraju.

Integralną częścią Programu Pilotażowego był Harmonogram realizacji działań określający: cele szczegółowe programu, przyporządkowane im działania, a także sposób, czas, miejsce oraz podmioty odpowiedzialne za ich realizację.

Program pilotażowy został zatwierdzony przez Pana Marcina Jabłońskiego – Wiceministra Spraw Wewnętrznych w dniu **4 lipca 2013 r.**⁶ i od tego momentu datowała się jego realizacja, zgodnie z przyjętym Harmonogramem.

⁶ Zatwierdzony Program Pilotażowy znajduje się w załączniku do Raportu.

Należy podkreślić, że realizacja Programu Pilotażowego odbyła się w ramach posiadanych kompetencji i z wykorzystaniem zasobów będących w dyspozycji poszczególnych organów i instytucji, a były to:

- dwie komendy miejskie Policji i 10 komend powiatowych Policji. We wszystkich jednostkach organizacyjnych Policji służbę pełni 359 policjantów służb patrolowo-interwencyjnych i 213 policjantów dzielnicowych. W każdej komendzie powiatowej/miejskiej Policji funkcjonuje koordynator ds. realizacji procedury „Niebieskie Karty”;
- 83 ośrodki pomocy społecznej, w których zatrudnionych jest ogółem 501 pracowników socjalnych;
- 14 powiatowych centrów pomocy rodzinie odpowiedzialnych m.in. za świadczenie poradnictwa specjalistycznego i interwencji kryzysowej oraz zabezpieczenie opieki dla dzieci w pieczy zastępczej (jednostki te zatrudniają ogółem 51 pracowników socjalnych).

2. Wdrożenie Programu

W celu wdrożenia pilotażu na terenie województwa lubuskiego zrealizowano szereg działań, zarówno po stronie Wojewody Lubuskiego, jak i Komendanta Wojewódzkiej Policji.

a) Działania Wojewody Lubuskiego⁷:

16 lipca 2013 r. zostało skierowane do wójtów, burmistrzów, prezydentów miast oraz starostów pismo z zaleceniami Wojewody Lubuskiego,⁸ w którym sformułowano oczekiwania stawiane jednostkom organizacyjnym pomocy społecznej w ramach ich udziału w realizacji pilotażu:

- Ośrodki pomocy społecznej zostały zobowiązane do zapewnienia w okresie trwania pilotażu całodobowej gotowości do przystąpienia przez dyżurnych pracowników socjalnych do czynności interwencyjnych na telefoniczne wezwanie policjanta w sytuacji zatrzymania sprawcy przemocy, konieczności zapewnienia opieki małoletnim czy konieczności zapewnienia specjalistycznego wsparcia, schronienia oraz przekazania do Wydziału Polityki Społecznej wykazu numerów telefonów interwencyjnych.
 - Wydział Polityki Społecznej opracował „Wykaz telefonów interwencyjnych do pracowników socjalnych ośrodków pomocy społecznej z terenu województwa lubuskiego udostępnionych na czas realizacji programu pilotażowego” i dnia 23 września 2013 r. przekazał go do Komendy Wojewódzkiej Policji;
 - 70% lubuskich gmin zadeklarowało gotowość do zapewnienia całodobowej gotowości przystąpienia pracowników do czynności interwencyjnych na telefoniczne wezwanie policjanta. Następujące gminy odmówiły tej gotowości: Nowa Sól (miasto), Słubice, Skąpe, Świebodzin, Zbąszynek, Babimost, Bojadła, Kargowa, Sulechów, Świdnica, Brzeźnica, Niegosławice, Wymiarki, Brody, Lęknica, Kozuchów, Cybinka, Bytom Odrzański, Krosno Odrzańskie, Maszewo, Dąbie, Gubin (miasto), Gubin (gmina), Bytnica oraz Bobrowice. Odmowę gotowości uzasadniano najczęściej: brakiem uregulowań prawnych, które pozwalałyby na polecenie wykonywania przez pracowników socjalnych pracy w całodobowej gotowości, trudnościami

⁷ Źródło: Opracowanie Wydziału Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp.

⁸ Zalecenia Wojewody Lubuskiego znajdują się w załączniku do Raportu.

w zachowaniu zgodności z Kodeksem pracy przy ustalaniu tych dyżurów, trudnościami z zapewnieniem bezpieczeństwa pracownikom socjalnym wykonującym obowiązki w godzinach popołudniowych i nocnych, koniecznością zwiększenia pracownikom socjalnym wynagrodzenia za pracę, szczupłością obsady kadrowej w ośrodkach pomocy społecznej.

- 26 sierpnia 2013 r. Wojewoda Lubuski skierował do tych gmin pismo,⁹ w którym zaapelował o ich włączenie się w realizację przedsięwzięcia w zakresie, który pozostaje w ich możliwościach.

- Powiatowe centra pomocy rodzinie zobowiązano do zorganizowania we współpracy z Komendantami powiatowymi/miejskimi Policji spotkań dla pracowników socjalnych z PCPR i ośrodków pomocy społecznej z terenu powiatu z policjantami – liderami programu pilotażowego, jak również do przekazania do Wydziału Polityki Społecznej wykazu telefonów, pod którymi interweniujący policjanci uzyskają informację o miejscu, do którego mogą przewieźć dziecko odebrane w toku interwencji domowej oraz informację o możliwości skorzystania z porady specjalisty
 - Wydział Polityki Społecznej sporządził „Harmonogram spotkań organizowanych przez powiatowe centra pomocy rodzinie z przedstawicielami Policji i ośrodków pomocy społecznej z terenu powiatu”;
 - Celem spotkań było upowszechnienie informacji o pilotażu oraz ustalenie zasad współpracy policjantów oraz pracowników socjalnych OPS-ów i PCPR-u przy jego wdrażaniu.
 - Spotkania odbyły się we wszystkich lubuskich powiatach w okresie **od 23 do 29 sierpnia 2013 r.**
 - W spotkaniach wzięli udział przedstawiciele blisko 90% lubuskich gmin (nie wzięli udziału przedstawiciele gmin: Kargowa, Bojadła, Kozuchów, Zbąszynek, Świebodzin, Skape, Szczaniec, Łagów, Lubrza, Ośno Lubuskie), przedstawiciele powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz przeszkoleni funkcjonariusze Policji. Przedstawiciele Wojewody Lubuskiego uczestniczyli w trzech spotkaniach powiatowych;
 - Poruszane podczas tych spotkań kwestie dotyczyły zagadnień związanych z ideą pilotażu, jego celem i zasadami, rolą pracowników pomocy społecznej w pilotażu,

⁹ Pismo Wojewody Lubuskiego znajduje się w załączniku do Raportu.

wymianą informacji o możliwościach współpracy w ramach pilotażu i ustalenia procedur w tym zakresie;

- Podczas tych spotkań sformułowano także obawy, problemy i bariery, które w opinii pracowników pomocy społecznej mogą utrudnić aktywne i zgodne z oczekiwaniami włączenie się w pilotaż. Główny wskazany obszar problemowy to: braki ekonomiczno – organizacyjne (w odniesieniu do całodobowych dyżurów pracowników socjalnych) oraz potencjalny problem odpowiedzialności za przewożenie odebranych dzieci (problemy kompetencyjne).
 - Opracowano „Wykaz całodobowo dostępnych telefonów o miejscach, do których interweniujący policjanci mogą przewieźć dziecko odebrane w toku interwencji domowej oraz uzyskać informację o możliwości skorzystania z porady specjalisty i przekazano do 23 sierpnia 2013 r. do Komendy Wojewódzkiej Policji.
- Zgodnie z deklaracją, Wojewoda Lubuski zapewnił materiały niezbędne do przeprowadzenia pilotażu na terenie województwa lubuskiego: zlecono wydrukowanie 740 egzemplarzy „Praktycznego podręcznika dla policjantów” oraz wykonanie prawie 1.400 kolorowych zalaminowanych algorytmów (cz. A i B) i 5.500 czarno-białych kwestionariuszy celem ich przekazania realizatorom. Uroczyste przekazanie tych materiałów¹⁰ miało miejsce w Warszawie dnia 22 lipca 2013 r. podczas Świąta Policji. W trakcie centralnych uroczystości na Placu Zamkowym, Premier oraz Minister Spraw Wewnętrznych wręczyli algorytmy i kwestionariusze funkcjonariuszom z województwa lubuskiego, którzy wyróżnili się w zadaniach związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej.
 - Zostały podjęte starania o promowanie programu pilotażowego wśród społeczności województwa lubuskiego. W tym celu w Urzędzie Wojewódzkim została opracowana kampania informacyjna dot. Programu Pilotażowego, której program został zatwierdzony dnia 31 lipca 2013. przez Dyrektora Biura Wojewody¹¹.
 - W ramach kampanii m.in. w całości poświęcono odcinek programu telewizyjnego „W obiektywie wojewody”. Został on wyemitowany na antenie TVP Gorzów Wlkp. w dniu 6 sierpnia br. a dotyczył upowszechnienia informacji o Programie Pilotażowym i pokładanych w nim oczekiwaniach.
 - Odbyły się 2 konferencje prasowe w Zielonej Górze i w Gorzowie Wlkp.

¹⁰ Podręcznik algorytmy oraz kwestionariusze znajdują się w załączniku do Raportu.

¹¹ Program kampanii informacyjnej znajduje się w załączniku do Raportu.

- 26 lipca 2013 r. w Zielonej Górze w obecności dziennikarzy mediów regionalnych, przedstawicieli prasy, radia i telewizji, Wojewoda Lubuski Jerzy Ostouch po raz pierwszy w województwie lubuskim zaprezentował założenia pilotażowego programu wdrożenia algorytmów i kwestionariuszy szacowania ryzyka zagrożenia zdrowia i życia w związku z przemocą w rodzinie. Komendant Wojewódzkiej Policji nadinspektor Ryszard Wiśniewski przybliżył szczegóły programu, który miał zostać polotażowo wdrażany we wrześniu 2013 r. na terenie województwa lubuskiego.
- 30 sierpnia 2013 r. w Gorzowie Wlkp. w Komendzie Wojewódzkiej Policji odbyła się konferencja prasowa inaugurująca rozpoczęcie pilotażu. Wzięli w niej udział Wojewoda Lubuski Jerzy Ostouch, Wiceminister Spraw Wewnętrznych Marcin Jabłoński, przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Elżbieta Rusiniak, Komendant Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp. Mirosław Domański oraz Zastępca Dyrektora Wydziału Polityki Społecznej Grażyna Jelska. Podczas konferencji został zaprezentowany stan przygotowań wszystkich zaangażowanych służb do realizacji pilotażu – zapewniono o pełnej gotowości do rozpoczęcia przedsięwzięcia.
 - Regularnie ukazywały się informacje w lokalnych mass-mediach oraz na stronie internetowej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego.
- Wydział Polityki Społecznej opracował i umieścił w Statystycznej Aplikacji Centralnej w ostatnim tygodniu września 2013 r. wzór sprawozdania z przebiegu pilotażu dla jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Do tych jednostek zostało też skierowane pismo z prośbą o wypełnienie sprawozdania i przekazania go do 3 października 2013 r. do analizy przez Wydział Polityki Społecznej.

b) Działania Komendanta Wojewódzkiego Policji w Gorzowie Wlkp.:¹²

- 29 lipca 2013 r. Komendant Wojewódzki Policji w Gorzowie Wlkp. skierował do komendantów miejskich i powiatowych Policji województwa lubuskiego pismo¹³ polecające realizację Programu Pilotażowego wdrożenia algorytmów i kwestionariuszy szacowania ryzyka przemocy w rodzinie oraz w rodzinie wobec dzieci. Policjanci otrzymali polecenie zapoznania się z Programem, zapewnienia prawidłowej realizacji zadań przewidzianych w nim dla funkcjonariuszy Policji oraz sporządzenia sprawozdania z jego przebiegu.
- W dniach od 5 do 8 sierpnia br. odbyły się 4 edycje „Szkolenia dla liderów programu pilotażowego wdrożenia algorytmów i kwestionariuszy szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie (3 w Zielonej Górze i 1 w Gorzowie Wlkp.)¹⁴
 - Szkolenie składało się z 3 części: 6-ciogodzinnych warsztatów na temat: „Szacowanie ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie. Metodyka nauczania kaskadowego” przeprowadzonych przez trenerów z Gorzowa Wlkp.: Bartłomieja Fańciszewskiego z Pracowni Psychologicznej oraz Sławomira Tobysa – specjalistę ze Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gorzowie Wlkp., prezentacji Programu Pilotażowego przez nadkom. Annę Książak-Nowak – eksperta Wydz. Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp. oraz wykładu funkcjonariuszek Policji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji – nadkom. Marzeny Kordaczuk-Wąs i nadkom. Wandy Mende, podczas którego omówiono szczegółowo algorytmy i kwestionariusze szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie.
 - W szkoleniach uczestniczyło łącznie 62 policjantów nadzorujących służby patrolowo – interwencyjne i dzielnicowych ze wszystkich komend powiatowych/miejskich Policji z terenu woj. lubuskiego. W jednym ze szkoleń wziął udział Pan Wicewojewoda Lubuski Jan Świrepo oraz Dyrekcja Wydziału Polityki Społecznej.

¹² Źródło: na podstawie informacji z Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp.

¹³ Kopia pisma w załączniku do Raportu.

¹⁴ Sprawozdanie z realizacji szkoleń znajduje się w załączniku do Raportu.

- Liderzy otrzymali pakiety materiałów (podręczników oraz zalaminowanych algorytmów), w celu ich przekazania policjantom, dla których przeprowadzą szkolenia kaskadowe w jednostkach macierzystych Policji.
- Szkolenia kaskadowe dla bezpośrednich realizatorów Programu Pilotażowego – policjantów służb patrolowo – interwencyjnych i dzielnicowych, którzy będą stosować algorytmy i kwestionariusze zostały przeprowadzone z wykorzystaniem zasobów komend powiatowych/miejskich Policji w okresie od 12 do 31 sierpnia 2013 r.; wzięło w nich udział 672 policjantów.
- W okresie realizacji pilotażu trwał bieżący monitoring nad jego efektami: Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp. gromadził cotygodniową informację zawierającą m.in. liczbę interwencji Policji z zastosowaniem algorytmów, liczbę odizolowanych sprawców przemocy oraz liczbę wezwań pracowników socjalnych przez interweniujących policjantów. Wojewoda Lubuski był na bieżąco informowany o przebiegu pilotażu w województwie lubuskim.

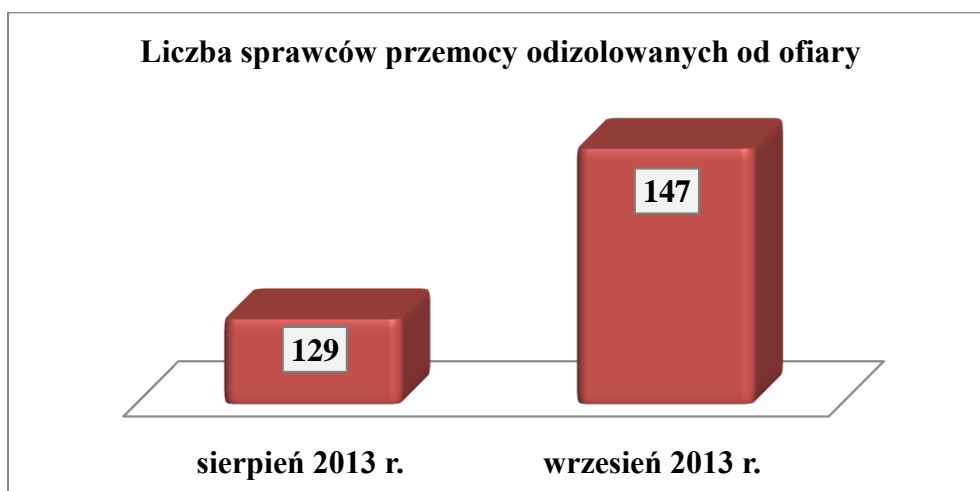
3. Realizacja Programu przez służby Policji w okresie od 1 do 30 września 2013 r.¹⁵

We wrześniu lubuscy policjanci wypełnili 221 kwestionariuszy szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie, w tym 200 – część A przemoc wobec dorosłych i 21 - część B przemoc wobec dzieci. W 16 przypadkach interwencji wobec przemocy w rodzinie policjanci wezwali pracownika socjalnego w celu udzielenia wsparcia ofiarom przemocy. Trzykrotnie konsultowali się z powiatowymi centrami pomocy rodzinie w sprawie wskazania miejsca umieszczenia małoletniej ofiary przemocy w rodzinie. Szczegółowe dane zaprezentowane zostały w poniższej tabeli.

Liczba sporządzonych formularzy „Niebieska Karta – A” przez policjantów podczas służby patrolowo-interwencyjnej	242
Liczba sporządzonych kwestionariuszy szacowania ryzyka Część A przemoc wobec osób dorosłych (ogółem)	200
w tym: skutkujących zatrzymaniem sprawcy przemocy	42
Liczba sporządzonych kwestionariuszy szacowania ryzyka Część B przemoc wobec dzieci (ogółem)	21
w tym: skutkujących odebraniem dziecka	0
w tym: skutkujących zatrzymaniem sprawcy przemocy	4
Liczba zatrzymanych sprawców przemocy w rodzinie (ogółem), w tym:	43
- na podstawie art. 15a Ustawy o Policji	17
- na podstawie art. 244 § 1a k.p.k.	19
- na podstawie art. 244 § 1b k.p.k.	2
- na innej podstawie	5
Liczba sprawców przemocy w rodzinie doprowadzonych do izby wytrzeźwień/PDOZ na podstawie Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi	104
Liczba wezwań do ofiary przemocy dyżurującego pracownika socjalnego	16
Liczba konsultacji z pracownikiem PCPR dot. miejsca umieszczenia dziecka	3

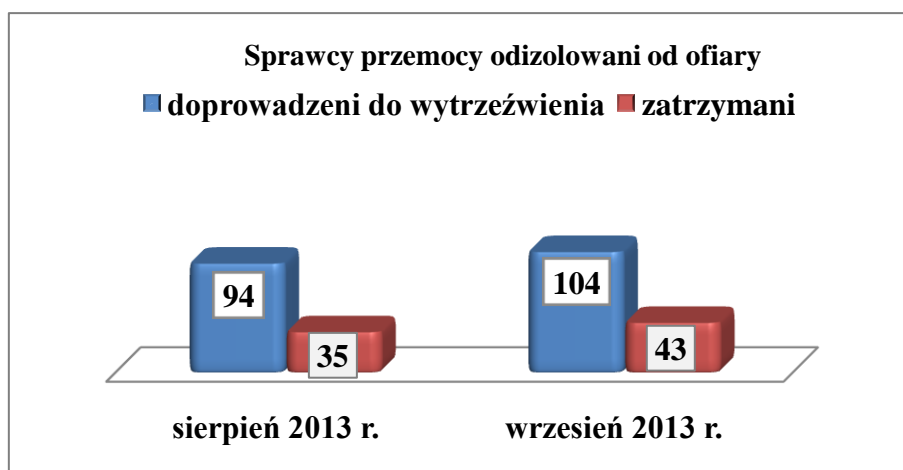
¹⁵ Źródło: opracowanie Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp.

Podczas realizacji programu pilotażowego, w okresie od 1 do 30 września 2013 r., policjanci odizolowali od ofiar przemocy w rodzinie 147 sprawców, więcej o 14% w porównaniu z poprzednim miesiącem (od 1 do 31 sierpnia 2013 r.).

We wrześniu 2013 r., spośród odizolowanych sprawców przemocy w rodzinie, większość – 71% (104 osoby) - została doprowadzona do wytrzeźwienia w izbach wytrzeźwień lub policyjnych pomieszczeniach dla osób doprowadzonych do wytrzeźwienia. Natomiast 29% (43 osoby) sprawców zostało zatrzymanych na podstawie art. 15a Ustawy o Policji, art. 244 § 1, 1a i 1b kodeksu postępowania karnego. W sierpniu 2013 r. stosunek liczby sprawców przemocy w rodzinie doprowadzonych do wytrzeźwienia i zatrzymanych wynosił 73% (94 osoby doprowadzone do wytrzeźwienia) do 27% (35 osób zatrzymanych).

W porównaniu z poprzednim miesiącem (sierpień 2013 r.), w czasie trwania programu pilotażowego Policja zatrzymała (procesowo i prewencyjnie) o 23% więcej sprawców przemocy.

4. Realizacja Programu przez służby Pomocy Społecznej w okresie od 1 do 30 września 2013 r.¹⁶

Przystępując do realizacji Programu część samorządów gminnych nadesłało do Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego pisma, w których wysuwano szereg argumentów przeciwko pozostawianiu pracowników socjalnych w całodobowej gotowości do podjęcia działań interwencyjnych na telefoniczne wezwanie policjanta posługującego się testowanym algorytmem. Najczęściej jako argument przytaczano: przepisy kodeksu pracy (art. 132 i 133) formułujące zasady niezbędnych 11-godzinnych przerw w pracy, a ustalenie całodobowych dyżurów w sytuacji zatrudnienia niewystarczającej liczby pracowników socjalnych łamałoby te przepisy. Wykonywanie czynności poza godzinami zatrudnienia, w sytuacji np. zdarzenia losowego, pociągałoby kwestie odpowiedzialności prawnej przełożonych, jak również potencjalne problemy uzyskaniem świadectw czy odszkodowań w związku z wypadkiem przy pracy. Ponadto podkreślano, że część pracowników socjalnych z przyczyn rodzinnych nie mogła pozostawać w dyspozycji w godzinach popołudniowych i nocnych, a z powodu zbyt niskiego poziomu zatrudnienia w ośrodkach pomocy społecznej, nie miałby kto ich zastąpić w dyżurowaniu. Odniesiono się także do konieczności rekompensowania pracownikom wykonującym czynności poza ustalonymi godzinami pracy czasu poświęconego na interwencję. Odbieranie tych godzin w czasie funkcjonowania ośrodka pomocy społecznej mogłoby zaburzać wykonywanie codziennych zasadniczych czynności pracownika socjalnego wykonywanych na rzecz klientów pomocy społecznej.

W dniach od 1 do 3 października 2013 r. lubuskie gminy i powiaty wypełniły sprawozdanie pn. „Pilotaż” zamieszczone w Statystycznej Aplikacji Centralnej. Wzór sprawozdania opracowano w Wydziale Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego. Sprawozdanie objęło m.in. kwestie sposobu i zakresu udzielonego ofiarom przez pracowników pomocy społecznej wsparcia, jak również oceny współpracy z Policją oraz najważniejszych problemów i wniosków nasuwających się w toku realizacji pilotażu.

Analiza sprawozdania potwierdziła, że całodobową gotowość do przystąpienia do czynności interwencyjnych na wezwanie policjanta zapewniło 58 gmin (70%).

Pracownicy socjalni **6 ośrodków pomocy społecznej** w **16** przypadkach podjęli działania interwencyjne na wezwanie policjanta interweniującego wobec przemocy

¹⁶ Źródło: Opracowanie Wydziału Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp.

w rodzinie; co istotne, 10 takich interwencji miało miejsce na terenie gminy Międzyrzecz; pozostałe gminy to: Lubrza, Przytoczna, Pszczew, Torzym (po 1 przypadku) oraz Miasto Zielona Góra – 2 przypadki. Pracownicy 3 powiatowych centrów pomocy rodzinie (nowosolskiego, słubickiego oraz gorzowskiego ziemskiego) udzielili w 3 przypadkach informacji o miejscu umieszczenia dziecka interwencyjnie odebranego z rodziny przez interweniujących policjantów. Należy zauważyć, że w okresie objętym pilotażem miało miejsce więcej wspólnych działań pracowników socjalnych z Policją, które mimo że nie zostały zakwalifikowane jako ściśle związane z testowaniem przez funkcjonariuszy algorytmów postępowania, ujawniły ogromne zaangażowanie pracowników pomocy społecznej w udzielanie pomocy i wsparcia klientom w związku z przemocą w rodzinie. Były to interwencje inicjowane przez pracowników socjalnych, bądź ofiara sama zgłaszała się na Policję, co wszczyślało dalsze działania, jak również interwencję inicjował anonimowy telefon do pracownika socjalnego.

Pracownicy socjalni uczestniczyli w interwencjach najczęściej w godzinach popołudniowych i nocnych. Byli wzywani przez policjantów w sytuacjach, w których świadkami i ofiarami przemocy były dzieci. Najczęściej przemocy towarzyszył alkohol. Poszkodowane osoby dorosłe doznawały obrażeń fizycznych i znajdowały się w bardzo złym stanie emocjonalnym, miały też trudności w podejmowaniu działań i decyzji, wymagały wsparcia, zapewnienia poczucia bezpieczeństwa. Na propozycję funkcjonariusza dotyczącą niezwłocznego przybycia pracownika socjalnego, wyrażały one chęć skorzystania z takiej możliwości pomocy. Średnio co trzeci poszkodowany, w przypadku zatrzymania przez Policję sprawcy przemocy, uzyskał pomoc polegającą na wsparciu psychicznym ofiar przemocy, uspokojeniu dzieci, towarzyszeniu poszkodowanym podczas oczekiwania na konsultację lekarską w szpitalu, wyegzekwowaniu zaświadczenia lekarskiego o doznanych obrażeniach ciała, motywowaniu do złożenia w Prokuraturze zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa przez sprawcę przemocy i składania zeznań, jak również zaplanowaniu dalszej pomocy (terapeutycznej, socjalnej). Ponadto w sytuacjach konieczności zabezpieczenia dzieci – współorganizowanie takiej pomocy.¹⁷

Łącznie działania służb pomocy społecznej były adresowane do 17 rodzin (w dwóch rodzinach interwencja odbyła się dwa razy w okresie objętym pilotażem), z czego 9 było już wcześniej objętych w gminach systemem pomocy społecznej a 5 było objętych

¹⁷ Opis niektórych interwencji z udziałem pracownika socjalnego znajduje się w załączniku do Raportu.

procedurą „Niebieskie Karty”. Najczęściej interwencje te miały miejsce w godzinach popołudniowych – 8 przypadków. Interwencji w godzinach nocnych było 7, zaś 4 – w godzinach urzędowania ośrodków pomocy społecznej.

Uwagi i obserwowane problemy zgłaszane przez pracowników pomocy społecznej, dotyczące realizacji pilotażu obejmowały:

Problemy związane z uregulowaniami prawnymi:

- Wymagają dostosowania do obowiązku całodobowej dyspozycyjności pracowników socjalnych dokumenty organizacyjne ośrodków pomocy społecznej, zakresy czynności ich pracowników oraz przepisy prawa na podstawie których aktualnie zatrudnieni są pracownicy socjalni art. 132§1. Kodeks Pracy. Rozliczanie czasu pracy dyżurującego pracownika socjalnego (osoby dyżurujące oczekiwały dodatkowego wynagrodzenia w związku z pracą w godzinach nadliczbowych);
- Konieczność objęcia pracowników pełniących dyżury dodatkowym ubezpieczeniem, którego koszt stanowiłby obciążenie pracodawcy.
- Zabezpieczenie kadrowe realizacji zadania. Zbyt mała liczba pracowników socjalnych w wielu miejscowościach do realizacji obowiązku całodobowej dyspozycyjności.
- Brak określenia osób/ instytucji, które mają przewieźć dziecko z miejsca zdarzenia do pogotowia, rodziny zastępczej, placówki oraz brak regulacji umożliwiających przewożenie dzieci pojazdem własnym pracownika socjalnego, trudności w zabezpieczeniu środka transportu i wyposażenia w fotelik.

Problemy z zapewnieniem technicznej strony realizacji zadania:

- Uregulowanie możliwości dojazdu pracownika do miejsca zamieszkania ofiar, w tym zapewnienie mu bezpieczeństwa, szczególnie w porze nocnej.
- Uregulowanie sytuacji jednoczesnego prowadzenia pracy socjalnej w terenie i administracyjnej oprawy zadań. Pracownicy socjalni realizowali równolegle te zadania, nie posiadając możliwości odbioru nadgodzin.

Problemy z pełną realizacją zapisów ustawowych przez określone służby:

- Do uregulowania kwestia zwiększenia możliwości zapewnienia bezpieczeństwa ofiarom w sytuacji, gdy zawiodły wszystkie środki odseparowania sprawcy (mała infrastruktura i ograniczony zakres działania ośrodków interwencji kryzysowej);
- kwestia ewentualnego transportu osób ewakuowanych z miejsca zamieszkania celem zapewnienia schronienia;
- problemy we współpracy z Prokuraturą, ochroną zdrowia w zakresie realizacji ustawowych zadań na rzecz ofiar przemocy w rodzinie.

5. Ocena algorytmów i kwestionariuszy¹⁸

Celem narzędzi szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia było:

- podniesienie skuteczności działań podejmowanych przez policjantów przeprowadzających interwencje wobec sprawców przemocy w rodzinie,
- zapewnienie bezpieczeństwa osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, poprzez minimalizowanie zagrożenia zdrowia i życia tych osób.

Opracowane zostały dwa narzędzia (wielkości wkładki do notatnika służbowego):

- część A – przemoc wobec osób dorosłych,
- część B – przemoc wobec dzieci.

Każda z części składała się z:

- kwestionariusza szacowania ryzyka,
- algorytmu postępowania policjanta.

Kwestionariusz szacowania ryzyka (zarówno część A oraz część B) zawierał 13 czynników ryzyka zagrożenia życia i zdrowia ujętych w formie pytań.

Liczba pozytywnych odpowiedzi miała ułatwić policjantowi przeprowadzającemu interwencję podjęcie działań adekwatnych do sytuacji związanej z przemocą w rodzinie (ze szczególnym uwzględnieniem zatrzymania osoby, co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie).

W celu oceny narzędzi szacowania ryzyka w okresie od 1 do 4 października 2013 r. funkcjonariusze Wydziału Prewencji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji oraz Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp. przeprowadzili spotkania z policjantami stosującymi narzędzia i zebrali ich uwagi i opinie.

Najważniejsze informacje dotyczące spotkań z policjantami:

1. Podsumowanie pilotażu odbywało się w 10 Komendach Powiatowych Policji oraz 2 Komendach Miejskich Policji.
2. Przeprowadzono spotkania z:
 - Komendantami lub ich Zastępcami;
 - policjantami z ogniw patrolowo – interwencyjnych oraz dzielnicowymi (najczęściej w obecności naczelników wydziału prewencji lub kierowników ogniw patrolowo – interwencyjnego);

¹⁸ Źródło: opracowanie Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji

3. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach: od 2 do 20.
4. Staż służby policjantów uczestniczących w spotkaniach: od 7 miesięcy do 18 lat.
5. Cel spotkań:
 - a. Ocena kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie pod kątem:
 - czynników ryzyka;
 - reakcji osób;
 - przydatności podczas interwencji.
 - b. Ocena algorytmu postępowania podczas interwencji w związku z przemocą w rodzinie pod kątem:
 - przejrzystości, czytelności;
 - przydatności podczas interwencji.
 - c. Ocena „Praktycznego podręcznika dla policjantów” pod kątem:
 - przydatności policjantowi w przygotowaniu do wykorzystania narzędzi;
 - zawartości merytorycznej.
- ✓ Spotkanie grupy roboczej złożonej z policjantów wykonujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, psychologów policyjnych, a także przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz organizacji pozarządowych w WSPol w Szczytnie w celu omówienia wyników pilotażu i przygotowania niezbędnych zmian w narzędziach – termin: 7- 8.10.2013 r.

Główne wnioski dotyczące oceny narzędzi, sformułowane podczas spotkania grupy roboczej w oparciu o opinie policjantów wdrażających narzędzia i algorytmy:

- Format oraz treści kwestionariuszy i algorytmów są właściwe.
- Pytania w kwestionariuszu są dobrze sformułowane, zrozumiałe dla osób doświadczających przemocy.
- Kwestionariusz pomaga w podjęciu decyzji, czy odizolować osobę, co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc od osoby doświadczającej przemocy.
- Algorytm pozwala podjąć szybszą decyzję (porządkuje podejmowane działania), ułatwia interwencję.
- Podręcznik dla policjantów jest przydatny, stanowi kompendium wiedzy.

- Bardzo przydatne są pytania dodatkowe zawarte w podręczniku.
- Podręcznik jest czytelny, wyraziście przedstawiony.
- Należy przeredagować sformułowania w kluczu do kwestionariuszy (wykorzystywane są do podjęcia decyzji o wszczęciu procedury NK).
- We wstępie do podręcznika należy wyraźniej zaznaczyć, że nie jest to narzędzie, które w sposób obligatoryjny wypełnia się do wszystkich zakładanych Niebieskich Kart, a także, że nie służy podjęciu decyzji o założeniu Niebieskiej Karty.
- Podręcznik należy uzupełnić o szerszą interpretację (opis) art. 207 kk.
- Przy definicji przemocy w rodzinie wskazać cechy charakterystyczne przemocy (takie jak nierównowaga sił, etc.), które ułatwiają rozpoznanie sytuacji zastanej na miejscu interwencji.
- W celu łatwiejszego korzystania oraz przejrzystości należy oddzielić (wyeksponować) rozdziały w podręczniku.
- Zmiana konstrukcji algorytmów w celu podkreślenia celu narzędzi, jakim jest rozważenie zatrzymania osoby, co do której istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie.
- Narzędzie okazało się bardzo przydatne również z perspektywy środowiska społecznego (poprzez przeświadczenie mieszkańców o stosownej reakcji Policji na sytuacje przemocy w rodzinie).
- Konieczne jest zwiększenie liczby szkoleń w obszarze przemocy w rodzinie (w formie konsultacji, interpretacji przepisów, analizy „przykładów z życia”).

6. Wnioski

a. z realizacji Programu przez służby Policji¹⁹

- Zwiększenie efektywności i skuteczności interwencji policjantów wobec przemocy w rodzinie – narzędzie ułatwia rozpoznanie sytuacji zagrożenia życia i zdrowia ofiar w związku z przemocą w rodzinie i wskazuje sposób postępowania w stosunku do sprawcy.
- Poprawa bezpieczeństwa ofiar przemocy w rodzinie. W okresie od 1 do 30 września 2013 r., policjanci odizolowali od ofiar przemocy w rodzinie 147 sprawców, więcej o 14% w porównaniu z poprzednim miesiącem. Większość – 71% (104 osoby) - została doprowadzona do wytrzeźwienia, natomiast 29% sprawców (43 osoby) zostało zatrzymanych. Liczba zatrzymań procesowych i prewencyjnych sprawców przemocy w rodzinie wzrosła o 23%.
- Podniesienie jakości i skuteczności współpracy Policji i pomocy społecznej w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Informacja o przemocy w rodzinie i potrzebie podjęcia działań pomocowych trafia do pracownika socjalnego szybciej niż w przypadku realizacji procedury „Niebieskie Karty”. Pracownik socjalny dociera do ofiary z ofertą pomocy jeszcze tego samego dnia lub następnego po ujawnieniu przez policję przemocy. Natomiast zgodnie z procedurą „Niebieskie Karty” Policja w ciągu 7 dni przesyła „Niebieską Kartę” do przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego, a ten w ciągu 3 dni informuje o rodzinie dotkniętej przemocą członków zespołu lub grupy roboczej.

b. z realizacji Programu przez służby Pomocy Społecznej:²⁰

- Pilotaż pozwolił oszacować zasoby pomocy społecznej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie: zauważono, że pomoc społeczna dysponuje skutecznymi w działaniu, kompetentnymi profesjonalistami, którzy potrafią natychmiast zapewnić niezbędne wsparcie ofiarom przemocy. Jednak ośrodki pomocy społecznej nie są przygotowane do świadczenia usług w taki sposób ze względów prawnych, technicznych, organizacyjnych. Ponadto, istotne okazało się zapewnienie całodobowej

¹⁹ Źródło: opracowanie Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp.

²⁰ Źródło: Opracowanie Wydziału Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp.

możliwości skorzystania z ośrodka interwencji kryzysowej, zwłaszcza gdy zatrzymany przez Policję sprawca został zwolniony przez Prokuraturę i wracał do domu, co potęgowało przemoc a ofiara lękała się o swoje bezpieczeństwo. Baza ośrodków interwencji kryzysowej w powiatach jest dalece niewystarczająca.

- Ujawniona została potrzeba i kierunki zmian systemowych w polityce społecznej, w szczególności odciążenie pracowników socjalnych od nadmiaru pracy administracyjnej na rzecz ich aktywnej pracy w środowisku i na rzecz klientów. Ponadto uelastycznienia wymagają godziny pracy pracowników służb społecznych oraz sposób ich rozliczania.
- Poprawa bezpieczeństwa ofiar i jakości świadczonych na ich rzecz usług – zapewnienie pokrzywdzonym przemocą niezbędnego wsparcia emocjonalnego, informacji o posiadanych prawach i możliwościach pomocy, jak również wzmocnienie ofiary przemocy w decyzji o podjęciu dalszych kroków prawnych – zgłoszenie prokuraturze przestępstwa przemocy w rodzinie, czy uzyskanie zaświadczenia lekarskiego o doznanych obrażeniach.
- Zaobserwowano zacieśnienie współpracy pomiędzy lubuską Policją i pomocą społeczną na gruncie lokalnym, ustalenie i wypracowanie wzajemnych zasad współpracy na gruncie lokalnym.
- Zaobserwowano poprawę zaangażowania w interwencje wobec przemocy w rodzinie służb pomocy społecznej, jak również skrócenie czasu wszczęcia faktycznych działań pomocowych wynikających z procedury „Niebieskie Karty” (wtedy rozpoczęcie działań rozciąga się w czasie).
- Uwidocznily się trudności we współpracy z przedstawicielami ochrony zdrowia, w szczególności w zakresie wystawiania zaświadczeń o doznanych przez ofiarę obrażeniach w związku z przemocą: w analizowanych przypadkach obecność pracownika socjalnego umożliwiły uzyskanie takiego zaświadczenia; można wnosić, że samej ofierze trudno byłoby wyegzekwować to prawo od lekarza. Ponadto przedłużał się czas oczekiwania ofiar przemocy na konsultację lekarską. Obecność pracownika socjalnego niewątpliwie stanowiła tu ogromne wsparcie dla ofiary przemocy znajdującej się w trudnej sytuacji emocjonalnej.

7. Rekomendacje:²¹

- Należy nawiązać współpracę z Ministerstwem Sprawiedliwości oraz Prokuraturą Generalną w celu uwzględnienia narzędzi szacowania ryzyka jako podstawy podjęcia decyzji o zatrzymaniu osoby, co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie.
- Przy współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości, Prokuraturą Generalną, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych oraz Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej należy podjąć działania zmierzające do umieszczenia w przepisach narzędzi szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie, aby ich stosowanie było usankcjonowane (np. rozważenie zmiany art. 15a ustawy o Policji).
- Konieczność ustalenia odpowiedzialności za przewóz małoletnich dzieci pozbawionych opieki rodziców/opiekunów (brak uregulowań prawnych).
- Wskazana zmiana przepisów w zakresie konieczności zapewnienia całodobowej dyspozycyjności służb pomocy społecznej w celu udzielenia szybkiej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie;
- Oddzielenie pracy socjalnej od czynności administracyjnych związanych z funkcjonowaniem pomocy społecznej, zakładane przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w projekcie zmian do ustawy o pomocy społecznej jest kierunkiem słusznym, czego dowodzą wnioski z przeprowadzonego pilotażu, zatem warto dążyć do szybkiego włączenia projektowanych rozwiązań do obowiązującego stanu prawnego;
- Rozważenie opracowania i upowszechniania narzędzi dla pracowników socjalnych mających na celu rozpoznanie sytuacji przemocy w rodzinie i wszczęcia w związku z tym procedury „Niebieskie Karty”, początkowo na terenie województwa lubuskiego. Przydatność stosowania takiego narzędzia potwierdziła dr Barbara Toroń z Uniwersytetu Zielonogórskiego zajmująca się naukowo i w praktyce zagadnieniami związanymi z przemocą w rodzinie, współpracująca z Wydziałem Polityki Społecznej w związku z pilotażem;

²¹ Źródło: opracowanie Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji oraz Wydziału Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego

- Konieczność upowszechniania przez Ministerstwo Zdrowia wśród pracowników ochrony zdrowia ich obowiązków wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i jej aktów wykonawczych;
- Rozważenie opracowania programu rządowego mającego na celu rozwój i utrzymanie sieci ośrodków interwencji kryzysowej w celu zwiększenia dostępności do wszechstronnej specjalistycznej pomocy, w tym całodobowej;
- Konieczność usankcjonowania wypracowanych w ramach programu pilotażowego procedur współpracy Policji i służb pomocy społecznej w sytuacjach zagrożenia życia i zdrowia;
- Konieczność zapewnienia całodobowego dostępu do interwencyjnej pomocy psychologicznej dla małoletnich ofiar przemocy ze strony rodziców/opiekunów bez konieczności uzyskiwania zgody rodzica/opiekuna na objęcie dziecka takim wsparciem.

Podsumowując, pilotaż wykazał, że realizacja jego założeń programowych spowodowała poprawę bezpieczeństwa ofiar przemocy w rodzinie, dlatego zasadne jest ich upowszechnienie na terenie całego kraju.

8. Załączniki:

1. Notatka służbowa ze spotkania w MSW z dnia 27 maja 2013 r.
2. Notatka służbowa ze spotkania w KGP z dnia 12 czerwca 2013 r.
3. Założenia i wyniki badania fokusowego policjantów zrealizowanego przez Fundację Dzieci Niczyje
4. Program Pilotażowy Wdrażania Algorytmów i Kwestionariuszy Szacowania Ryzyka Zagrożenia Życia i Zdrowia w Związku z Przemocą w Rodzinie
5. Zalecenia Wojewody Lubuskiego z 16 lipca 2013 r.
6. Pismo Wojewody Lubuskiego z 26 sierpnia 2013 r.
7. Praktyczny Podręcznik dla Policjantów
8. Algorytmy oraz kwestionariusze szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie
9. Kampania Informacyjna – program pilotażowy
10. Kopia pisma Komendanta Wojewódzkiego Policji w Gorzowie Wlkp.
11. Sprawozdanie ze szkoleń liderów programu pilotażowego
12. Opis niektórych przypadków interwencji z udziałem pracownika socjalnego